

„REGATUL“ LUI RHEMAXOS

Publicarea integrală, după treizeci de ani de la descoperire, a decretului histrian în cinstea lui Agathocles, fiul lui Antiphilos¹, i-a îndemnat pe învățați să întreprindă noi eforturi pentru rezolvarea enigmei lui Rhemaxos: „rege“ scit sau „rege“ get? stăpînitor în ținuturile de la nordul Deltei Dunării sau la vest de fluviu, în cîmpia munteană? Termenii vagi ai textului epigrafic nepermițînd încheieri certe, pozițiile în această problemă au rămas divergente și în ultimele studii publicate. În timp ce D. M. Pippidi îmbrățișează cu hotărîre teza „getică“², I. I. Russu³ se declară încredințat de caracterul scitic al uniunii tribale conduse de Rhemaxos.

Argumentele ambilor autori sînt indirecte, lucru firesc de vreme ce inscripția nu vorbește lămurit nici despre neamul lui Rhemaxos, nici despre locul unde stăpînea. I. I. Russu pune accentul pe aspectul filologic al chestiunii, subliniind, pe bună dreptate, că, dacă antroponimul Rhemaxos e greu de încadrat în onomastica traco-getă sau scitică, numele fiului căpeteniei, din care s-au păstrat doar primele patru litere (ΦΡΑΔ), are o netă rezonanță iraniană⁴. Raționamentul e judicios, dar nu decisiv; într-un recent articol, C. Daicoviciu a arătat că numele iranic nu presupune neapărat, în cazul unor dinastii ca Rhemaxos și fiul său, caracterul scitic al populației peste care stăpînesc⁵. Și e evident că nu obîrșia domnitorului reprezintă pentru noi adevărata problemă istorică, ci caracterul etnic al triburilor care-l aveau în fruntea lor.

De prea puțin ajutor ne poate fi interogarea situației istorice din Dobrogea anului 200 î.e.n. (data probabilă a decretului histrian) și din ținuturile vecine. Informațiile noastre despre această perioadă sînt încă prea vagi pentru a putea afirma cu certitudine ori măcar cu multă probabilitate că *numai* un „rege“ get⁶ sau *numai* o căpetenie scită⁷ era în stare să exercite un protectorat cît de cît eficace asupra cetăților din Pontul stîng.

Rămîne argumentul geografic. Localizarea stăpînirii lui Rhemaxos în cîmpia munteană ar implica, desigur, caracterul getic al dinastului și al supușilor săi, în timp ce plasarea „regatului“ prin sudul Basarabiei ar pleda pentru teza „scitică“. Inscripția e neclară și în această privință: ea vorbește (r. 45) despre „trecerea“ (spre Histria) a lui Rhemaxos, apoi (r. 45—46) despre trecerea „regelui“ pe „malul din față“, unde-l va găsi Agathocles, „ales sol și pornind la drum pe apă“ (r. 49—50). Solul histrian va primi de la protectorul cetății o sută de călăreți, care însă fug „pe celălalt mal“ (r. 53) îndată ce tracia lui Zoltes cad asupra lor.

¹ S. Lambrino, în *Rev. des Ét. roumaines*, V—VI, p. 180—217.

² D. M. Pippidi, *Histria și geții în sec. II î.e.n.*, în *StCl*, V, 1963, p. 137—161; idem, *À propos du basileus Rhemaxos*, în *Acta Antiqua Philippopolitana. Studia Historica et Philologica*, Serdicae, MCMLXIII, p. 91—98; idem, *Les rois gètes et les colonies grecques de Scythie Mineure*, în *Mélanges d'archéologie, d'épigraphie et d'histoire offerts à Jérôme Carcopino*, [Paris], 1966, p. 763—770.

³ I. I. Russu, *Zoltes și Rhemaxos*, în *Apulum*, VI, 1967, p. 123—143.

⁴ Idem, *op. cit.*, p. 137—138.

⁵ C. Daicoviciu, *Politica externă a „regilor“ daci*, în *Revista Română de Studii Internaționale*, I, 1966, p. 103, nota 12.

⁶ Despre protectoratul getic asupra cetăților pontice vezi D. M. Pippidi, în *Mélanges Carcopino*, p. 765—766.

⁷ I. I. Russu, *op. cit.*, p. 133—138.

D. M. Pippidi a crezut că găsește tocmai în relatarea acestor fapte cheia sigură pentru rezolvarea problemei localizării „regatului” lui Rhemaxos. În adevăr, el traduce rîndurile 48—50 ale epigrafei prin: „[Agathocles] ales sol și pornind la drum pe apă, întrucît ținutul era cuprins de război” și argumentează, mai departe, textual: „Așa fiind, pentru cine ține seamă de faptul că pentru a trece în Basarabia sau pe țărmul de nord al Mării Negre calea firească la dispoziția lui Agathocles era calea de apă, ca și pentru cine nu uită că din Histria spre Muntenia drumul cel mai scurt tăia transversal Dobrogea în direcția unuia din vadurile de la Hirsova sau Măcin, va fi greu să se sustragă impresiei că, îngrijindu-se să indice itinerariul urmat de sol, redactorul decretului își propunea să arate că acest itinerar *nu era normal*... Concluzia ar fi că ținta călătoriei întreprinse de Agathocles era Muntenia, nu Basarabia...”⁸.

Argumentul pare puternic, dar acceptarea lui fără rezerve e împiedicată de însuși textul inscripției. În adevăr, rîndurile 46—50 ale decretului sună astfel: διαβάντος τε τοῦ βασιλέως εἰς τὸ [πέρα]ν, φυλακῆν δὲ διὰ τὸ δέ]ος οὐ καταλιπόντος, ἀποστειλ[αντο]ς δὲ ἀγγέλου[ς καὶ ἀπ]αιτοῦντος τὸν φόρον, τῆς χώρα[ς οὐ]σης ἐμ πολέμῳ, αἶρε[θει]ς] πρεζευτῆς καὶ ἀποδημήσα[ς κατὰ πλοῦν]...; traducerea exactă ar fi, în acest caz: „iar după ce regele a trecut pe malul din față, nelăsînd în urmă-i străji de teamă, trimițînd numai vestitori și cerînd tributul, întrucît ținutul era cuprins de război, [Agathocles], ales sol și pornind la drum pe apă...” etc. Așadar expresia „întrucît ținutul era cuprins de război” nu se leagă direct și exclusiv de expresia „pornind la drum pe apă”, ci e plasată între relatarea acțiunilor lui Rhemaxos (plecarea „regelui” fără a lăsa străji, trimiterea de vestitori pentru a cere tributul) și cea a acțiunilor lui Agathocles (alegerea lui ca sol, plecarea lui pe apă și tratativele cu „regele”). Aceasta ne permite să considerăm, eventual, expresia „întrucît ținutul era cuprins de război” ca o explicație a atitudinii lui Rhemaxos, a fricii sale de a lăsa străjeri (desigur, puțin numeroși și, deci, insuficienți, cum se va vedea și mai jos în inscripție); în orice caz, poziția expresiei discutate ne obligă măcar s-o legăm de *tot* ce urmează după ea, adică de alegerea lui Agathocles ca sol, de plecarea lui pe calea apei și de stăruințele sale pe lângă Rhemaxos de a primi străjeri pentru cetatea Histriei.

În felul acesta, dispăre caracterul *anormal* al itinerariului lui Agathocles și stăpînirea lui Rhemaxos nu poate fi mai precis localizată în stînga Dunării.

Dar, în fond, este nevoie ca „regatul” lui Rhemaxos să fie *numai* în stînga Dunării? E drept că se vorbește de trecerea regelui spre Histria, despre călătoria pe apă a lui Agathocles, despre fuga pe celălalt mal a călăreților trimiși de „rege” spre paza cetății, dar cînd ambasadorul histrian se adresează fiului lui Rhemaxos, atunci nici o mențiune, nici o aluzie nu ne arată că el ar fi plutit pe mare sau că ar fi trecut un fluviu. Așa stînd lucrurile, e posibil ca stăpînirea lui Rhemaxos să se fi întins și asupra unei părți a Dobrogei⁹, ceea ce ar explica și mai bine protectoratul său asupra cetăților grecești de aici. Bineînțeles, reședința „regelui” putea fi în stînga Dunării.

Din păcate, rezultatul acestei modeste cercetări a cîtorva rînduri din faimosul decret histrian e, oarecum, negativ. Cele expuse mai sus nu ne apropie de o soluționare a problemei. În împrejurări istorice pe care nu le cunoaștem suficient, în condițiile în care nici argumentele lingvistice, nici cele geografice nu se dovedesc decisive, nu ne rămîne decît să sperăm într-o viitoare descoperire de documente mai circumstanțiate în legătură cu Rhemaxos. Pînă atunci, dinastul poate fi plasat oriunde în stînga Dunării (adică în Basarabia¹⁰ sau Muntenia), ba chiar și în dreapta fluviului, iar triburile peste care stăpînea pot fi scitice, getice sau, mai probabil, eterogene din punct de vedere etnic.

HADRIAN DAICOVICIU

⁸ D. M. Pippidi, *Histria și geții în sec. II î.e.n.*, în *StCl*, V, 1963, p. 155—156.

⁹ C. Daicoviciu, *loc. cit.*, afirmă, de altfel, că „prin analogie cu antecedentele, teritoriul peste care domnea [Rhemaxos] va fi fost mai curînd în Muntenia și Dobrogea decît în altă parte”.

¹⁰ Cum crede I. I. Russu, *op. cit.*, p. 136 și fig. 2, p. 135.

LE „ROYAUME“ DE RHÉMAXOS

(Résumé)

En analysant la partie finale du décret en l'honneur d'Agathoclès, l'auteur précise que le moyen choisi par l'ambassadeur histrien pour arriver à la résidence du „roi“ Rhémaxos (le navire) n'a pas été déterminé par l'état de guerre sur le territoire d'Histria. Par conséquence, tel voyage en navire ne peut servir comme argument décisif pour placer dans le plaine valaque l'union des tribus de Rhémaxos. Ce chef pouvait avoir sa résidence en Valachie aussi bien que dans le sud de la Bessarabie, tout en régnant, probablement, sur une partie de la Dobroudja. L'impossibilité de préciser le territoire de Rhémaxos ne permet pas de conclusion certaine sur la population dont il était le „roi“: celle-ci pouvait être scythe, gète ou bien, ce qui est plus vraisemblable, hétérogène du point de vue ethnique.